

עליית אליהו בסערה לשמיים מלכים ב' פרק ב', פסוקים א'-ט"ו

רקע למורה

מסע הסתלקותו של אליהו, שבסופו עלה בסערה השמימית, עבר בארבע תחנות. במשך המסע התלווה אלישע לאליהו, ואליהם הצטרפו גם בני הנביאים שהיו באזור. על פי הפסוקים, המסע התחיל בגלגל. בהיותם בגלגל, ביקש אליהו מהיפרד מעליו ולהשאירו שם, בעוד הוא (אליהו) ילך, על פי דבר ה', לבית אל. אלישע סירב. הוא דבק באליהו ומאן להיפרד ממנו: "חִי ה' וְחִי נַפְשִׁי אִם אֶעֱזָבְךָ" (ב'). בבית אל ניגשו בני הנביאים לאלישע וסיפרו לו על עלייתו העתידית של אליהו לשמיים. אלישע אמר בתגובה שהוא יודע את הדבר ומבקש שלא ידברו על כך (ג').

נראה שכולם - אליהו, אלישע ובני הנביאים - הבינו שבסיומו של המסע אליהו עומד להילקח מהעולם. גם בבית אל, ביקש אליהו מהיפרד מעליו לפני שימשיך בדרכו ליריחו, ואלישע שב ואמר: "חִי ה' וְחִי נַפְשִׁי אִם אֶעֱזָבְךָ" (ד').

השיח הזה חזר שוב גם כאשר אלישע ואליהו הגיעו ליריחו. גם שם בני הנביאים פנו אל אלישע והוא הגיב באופן דומה: "וַיֹּאמֶר גַּם אֲנִי יֵדְעָתִי הַחֹשֶׁה" (ה'). שוב ביקש אליהו מהיפרד מעליו, ושוב אלישע הגיב במילים: "חִי ה' וְחִי נַפְשִׁי אִם אֶעֱזָבְךָ" (ו'). מיריחו המשיכו אליהו ואלישע לנהר הירדן.

ארבעת המקומות שעבר בהם אליהו במסע הסתלקותו מן העולם, הם מקומות מקודשים ובעלי משמעות היסטורית לעם ישראל. הגלגל - המקום הראשון שחנו בו ישראל עם כניסתם ארצה, קיימו ברית מילה וחגגו את הפסח הראשון בארץ (יהושע ה'). בית אל - המקום שה' נראה ליעקב בחלום ערב יציאתו מן הארץ לחרן (בראשית כ"ח). יריחו - העיר הראשונה שנכבשה עם כניסת ישראל לארץ, ונעשה בה נס גדול (יהושע ו'). הירדן - הנהר שנחצה לשניים בדרך נס עם כניסת ישראל ארצה (יהושע ד').

המסלול האחרון של אליהו ורגעי עזיבתו את העולם עברו בארבעת המקומות הללו, שהתקדשו בידי האבות ועם ישראל. וכשם שהאבות והעם נכנסו ארצה (או יצאו ממנה) במקומות הללו כך אליהו ייצא מן העולם בעוברו דרכם. הבחירה במקומות הללו עשויה ללמד שאליהו הנביא היה אחד המנהיגים הייחודיים בתולדות ישראל, ובדומה לאבות דמותו תמשיך להשפיע על עם ישראל במשך כל הדורות.

לאחר שהגיעו לירדן, לקח אליהו את אדרתו ובעזרתה חצה את המים לשניים, ואליהו ואלישע עברו ביבשה. חציית הירדן של אליהו מזכירה את נס קריעת ים סוף בימי משה ואת נס חציית הירדן בימי יהושע.

רגע לפני הסתלקותו הציע אליהו לבקש ממנו בקשה: "שְׂאֵל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ בְּטָרִם אֶלְקָח מֵעַמְּךָ" (ט'). אלישע הגדיל לבקש: "וְיִהְיֶה נָא פִי שְׁנַיִם בְּרוּחְךָ אֵלַי", כלומר הוא ביקש שרוח ה' שירתה על אליהו תעבור אליו בעוצמה גדולה מאוד. אליהו השיב לו שזו בקשה קשה, והמענה לה הוא רק ביד ה'. למרות זאת, אם אלישע יצליח לראות את רגע ההסתלקות שלו, רגע שיש בו קדושה ועוצמה מיוחדת, הוא יוכל לדעת שהקב"ה קיבל את בקשתו.

הפסוקים מתארים מראה מרשים ויוצא דופן: בעודם מדברים אליהו עלה בסערה לשמיים במרכבת אש. אלישע המופתע צעק צעקה המבטאת את עומק הקשר שלו לאליהו ואת צער הפרידה: "אֲבִי אֲבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו" (פסוק י"ב). את אבלו הוא ביטא באמצעות קריעת הבגד שלבש.

בשעה שעלה אליהו לשמיים, נפלה ממנו אדרתו ואלישע לקח אותה כצעד הממחיש את היותו ממשיכו של אליהו. בכך התממש במלואו מינוי אלישע לנביא: "...וְאֵת אֱלִישֶׁע בֶּן שָׁפְטַי מֵאֶבֶל מְחֻלָּה תִּמְשָׁח לְנָבִיא תַּחְתָּיךָ" (מלכים א' י"ט, ט"ז).

נצטט כאן מדברי מחבר דעת מקרא, המתאר את תחילת דרכו של אלישע כנביא: "משהרים אלישע את אדרת אליהו וצירף לה תפילה נרגשת: 'אֵלֶּיָּהּ ה' אֱלֹהֵי אֱלִיָּהוּ' זכה, שמכאן ואילך נעשו ניסים גלויים בידי ולו, ולא בכדי אמרו בני הנביאים, בראותם את מי הירדן נחצים: 'נָחָה רוּחַ אֱלֹהֵינוּ עַל אֱלִישֶׁע' (יהודה קיל, דעת מקרא).

אלישע הכה את הירדן כפי שעשה אליהו בתקווה שיוכל לחצות את הירדן, וכך אכן קרה: "וַיַּכֶּה אֶת הַמַּיִם וַיֵּאֱמַר אֵלֶּיָּהּ ה' אֱלֹהֵי אֱלִיָּהוּ אֵף הוּא וַיַּכֶּה אֶת הַמַּיִם וַיַּחְצֵצוּ הַנָּה וְהַנָּה וַיַּעֲבֹר אֱלִישֶׁע" (י"ד). קריעת הירדן אישורה לבני הנביאים שאלישע הוא ממשיכו של אליהו ושכוחו הנבואי אינו נופל משל אליהו. פעולה זו מאפיינת את דרכו הייחודית של אלישע כנביא, שהרבה במעשי ניסים, כפי שיתואר בפרקים הבאים.

הצעות למידה:

הצעה 1: עיון בפסוקים: משימת סימון ודיון במליאה

מסע הסתלקותו של אליהו שבסופו עלה בסערה השמימה, עבר בארבע תחנות.

במשך המסע אלישע התלווה לאליהו, ואליהם הצטרפו גם בני הנביאים שהיו באזור.

1. נבקש מהתלמידים לקרוא את הפסוקים ולסמן:

- ארבע התחנות במסע

- הבקשות של אליהו מאלישע

- דברי אלישע

- דברי בני הנביאים

2. נשאל:

- מה ביקש אליהו מאלישע בשתי התחנות הראשונות? מדוע לדעתכם?

- מה ענה אלישע? מדוע לדעתכם?

- מה השתנה בדברי אליהו כאשר הם הגיעו לירדן?

- מה ביקש אלישע ומה ענה לו אליהו?

אפשר להביא את דברי הרד"ק לפסוק ט' על בקשת אלישע: "פי שנים ברוחך אלי - פירשו רז"ל: כפליים ממה שהיה באליהו, והוא שהחיה שני מתים, אחד בחייו ואחד במותו."

3. נעבור עם התלמידים על התחנות השונות שעברו בהן אליהו ואלישע.

(משימת עיון במפה - בהצעה 2. אפשר לשלב מפה גם בשיעור זה)

נשאל:

• מה התרחש בהיסטוריה של עם ישראל בכל אחד מהתחנות שאלהו עבר בהן?

• מה המשמעות של מעבר אליהו דווקא במקומות אלו?

4. נעיין שוב בפסוקים ונבקש מהתלמידים למצוא ולסמן שני פסוקים:

• פסוק המתאר את מעשה אליהו עם אדרתו (פסוק ח' - "וַיִּקַּח אֱלֹהֵיוֹ אֶת אֲדָרְתוֹ וַיְגַלֵּם וַיִּכֶּה אֶת הַמַּיִם וַיִּחַצֵּצוּ הַנָּהָ וַהֲנָה וַיַּעֲבְרוּ שְׁנֵיהֶם בַּחֲרֹבָה").

• פסוק המתאר את מעשה אלישע עם האדרת של אליהו (פסוק י"ד - "וַיִּקַּח אֶת אֲדָרְת אֱלֹהֵיוֹ אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעַלְיוֹ וַיִּכֶּה אֶת הַמַּיִם וַיֹּאמֶר אֵיהָ ה' אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיוֹ אֲף הוּא וַיִּכֶּה אֶת הַמַּיִם וַיִּחַצֵּצוּ הַנָּהָ וַהֲנָה וַיַּעֲבְרוּ אֱלִישָׁע").

נשאל:

• מה מסמל השימוש באדרת של אליהו?

• מה אפשר ללמוד על אלישע מכך שזהו המעשה הראשון שלו לאחר הסתלקות אליהו?

אפשר להביא לתלמידים את דברי יהודה קיל בדעת מקרא, המתאר את תחילת דרכו של אלישע כנביא: "משהרים אלישע את אדרת אליהו וצירף לה תפילה נרגשת: 'אֵיהָ ה' אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיוֹ' זכה, שמכאן ואילך נעשו ניסים גלויים בידי ולו, ולא בכדי אמרו בני הנביאים, בראותם את מי הירדן נחצים: 'נָחָה רוּחַ אֱלֹהֵיוֹ עַל אֱלִישָׁע'."

הצעה 2: משימת סיכום לנדודי אליהו

הצעה זו מסכמת את היחידה על אליהו ואחאב בעזרת התבוננות בפסוקים ועיון במפה המציגה את המקומות שעבר בהם אליהו בנדודיו. זו הזדמנות לעקוב אחר דמותו של אליהו מספר פרקים, ולעמוד על דמותו כנביא ועל יחסיו עם אחאב מלך ישראל.

*הצעה נוספת ללימוד על דמותו של אליהו נמצאת בהצעות לפתיחה וסיכום.

אחד המאפיינים הייחודיים של אליהו כנביא, עולה מתוך עיון במפה. אליהו עבר במקומות שונים על פני כל הארץ ולא היה לו מקום קבוע שהוא חזר אליו. עם זאת הוא החל את דרכו וסיים אותה באותו המקום. הוא החל את דרכו ממקום מוצאו בגלעד, שבעבר הירדן המזרחי, ובתום נדודיו הוא הסתלק מן העולם לאחר שחצה בחזרה לעברו המזרחי של הירדן.

נבקש מהתלמידים להשלים את הטבלה וכן לסמן במפה המציגה את המקומות שעבר בהם אליהו בנדודיו, את הדרך שהוא עבר.

הפסוקים	המקום	האירוע	האנשים שהיו עם אליהו
פרק י"ז, פסוקים ב'-ז'	נחל כרית	אליהו הסתתר מפני אחאב	אליהו לבדו
פרק י"ז, פסוקים ח'-י"ד	צרפת	אליהו עשה נס לאשה מצרפת. הוא, האשה ובנה נשארו עם מעט קמח ושמן	האשה האלמנה ובנה

הפסוקים	המקום	האירוע	האנשים שהיו עם אליהו
פרק י"ח, פסוקים א'-ב', ז'-ט"ו	הדרך מצרפת לשומרון	אליהו פגש את עובדיה	עובדיה
פרק י"ח, פסוקים כ'-כ"א	הר הכרמל	מעמד הר הכרמל	אחאב, העם ונביאי הבעל
פרק י"ח, פסוק מ"ו	יזרעאל	סיום מעמד הר הכרמל	אחאב
פרק י"ט, פסוקים ג'-ד'	באר שבע, המדבר	אליהו ברח מאיזבל	אליהו לבדו
פרק י"ט, פסוקים ח'-ט'	הר חורב	התגלות ה' לאליהו	אליהו לבדו
פרק כ"א, פסוקים י"ז-י"ח	כרם נבות	העונש לאחאב בפי אליהו	אחאב
מלכים ב' פרק ב', פסוק א'	גלגל	לפני עליית אליהו לשמיים	אלישע
מלכים ב' פרק ב', פסוק ב'	בית אל	לפני עליית אליהו לשמיים	אלישע
מלכים ב' פרק ב', פסוק ד'	יריחו	לפני עליית אליהו לשמיים	אלישע
מלכים ב' פרק ב', פסוק ז'-ט'	הירדן	עליית אליהו בסערה לשמיים	אלישע

- נשאל: מה נדודיו הרבים של אליהו מוסיפים לסיפור חייו? מה אפשר ללמוד מכך על אליהו?